

BESZÁMOLÓ A „LOCAL AND INTERNATIONAL CHARACTERISTICS OF FAMILY PROTECTION IN CENTRAL EUROPE” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

VISONTAI-SZABÓ KATALIN

kutató (Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet)

2021. november 19-én a Budapesti Ügyvédi Kamara Dísztermében tartották a „*Local and international characteristics of family protection in Central Europe*” címmel rendezett konferenciát. A tanácskozásra a Magyar Tudomány Ünnepe és a Konferencia Európa Jövőéért rendezvénysorozatok részeként került sor. Az aktuális járványhelyzet lehetővé tette, hogy a résztvevők többsége személyesen legyen jelen, így csak néhányan éltek a modern technológiák adta lehetőséggel, hogy online kapcsolódjanak be az eseménybe. A nemzetközi tudományos konferenciát a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet szervezte a Közép-Kelet Európai Professzori Hálózat programja keretében. A szervezésben és a lebonyolításban részt vett továbbá a Magyar Tudományos Akadémia és a Közép Európai Összehasonlító Jogi Szövetség. A helyszínt a Budapesti Ügyvédi Kamara biztosította.

A konferencia programja három panelben zajlott. Az első rész moderátorra Vékás Lajos, akadémikus, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának professor emeritusa volt. Köszöntötte az előadókat és a vendégeket. Emlékeztetett arra, hogy a rendezvény egy frissen megjelent könyv apropóján szerveződött, melynek címe: „*Family protection from a legal perspective – Analysis on certain Central European Countries*”. A kötet kilenc szerző munkáját foglalja össze, a szerkesztői feladatokat Lenkovics Barnabás és Barzó Tímea látták el. A sorozat címe: *Studies of the Central European Professor’s Network*, amelynek keretében 2021 novemberéig négy kötet jelent meg. Mindegyik a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet által működtetett Professzori Hálózat keretein belül megvalósult kutatások eredménye.

A konferenciát Szilágyi János Ede, egyetemi tanár, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet (MFI) vezetője nyitotta meg, megköszönte a szervezők, a szerzők és az előadók munkáját, valamint az ügyvédi kamarának a helyszín biztosítását. Elmondta, hogy a Közép-európai Professzori Hálózat (Central European Professor’s Network) 2021. január 1-jén kezdte meg nemzetközi összehasonlító jogi kutatói tevékenységét a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi

Intézet koordinálásával. A Professzori Hálózat hét ország aktív részvételével (Csehország, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia) és 34 fő kutatóval, négy kutatócsoportba szerveződve folytatta átfogó nemzetközi tudományos tevékenységét az „Alapjogok értelmezése Európában”,¹ a „Családok védelme a jogban”,² a „Lelkiismereti- és vallásszabadság Európába”,³ valamint a „Szociális média és véleménynyilvánítási szabadság”⁴ témakörökben. Elsődleges célja, hogy szorosabb együttműködést kialakítva megteremtse egy közép-európai szakmai hálózatot. A közös munkát a magyar kormány erkölcsileg és anyagilag is támogatta. Bemutatta a nemzetközi kutatócsoportot (*Research Group on Family Protection*), amely a családok védelmének jogi kereteit hivatott vizsgálni a környező országokban. A közel egy évig tartó kutatásokban az MFI munkatársai is részt vettek, ennek eredménye a most megjelent és a konferencián bemutatásra kerülő tanulmánykötet, de három másik is elkészült a többi témakörben. Ezek bemutatására novemberben egy-egy konferencián kerül majd sor. Utalt arra, hogy a tanulmánykötetek egy-egy hosszabb kutatás lezárását jelentik, amelynek során számos tanulmány készült és csak november közepéig 47 eseményen vettek részt a kutatók: konferenciákon, kerekasztal beszélgetéseken, workshopokon és webinariumokon vitathatták meg a felmerülő kérdéseket. Voltak olyan témák, ahol a kutatás végére is több maradt a kérdés, mint a válasz, de az is kiderült, hogy a családjog területén sokkal több a hasonlóság, mint a különbség az egyes vizsgált országokban. Ami a házasságot illeti, az csak egy férfi és egy nő között jöhet létre, illetve az örökbefogadás területén is hasonló elveket vallunk, azonos nemű párok például nem fogadhatnak örökbe.

A nemzetközi együttműködés keretében elindult a régió fiatal jogászai számára egy gyakornoki munkával egybekötött PhD program is (*Central European Junior Programme*). 2021 szeptemberétől hét fő külföldi fiatal kutató vesz részt a programban és szerezhethet szakmai tapasztalatokat a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézetben, valamint a Miskolci Egyetem Deák

1 TÓTH J. Zoltán (ed.): *Constitutional Reasoning and Constitutional Interpretation*. Budapest – Miskolc-Egyetemváros, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet – Central European Academic Publishing, 2021, 1–468.

2 BARZÓ Tímea – LENKOVICS Barnabás (eds.): *Family Protection From a Legal Perspective*. Budapest – Miskolc-Egyetemváros, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet – Central European Academic Publishing, 2021, 1–324.

3 SOB CZYK, Paweł (ed.): *Religious Symbols in the Public Sphere*. [megjelenés alatt]

4 WIELEC, Marcin (ed.): *The Impact of Digital Platforms and Social Media on the Freedom of Expression and Pluralism*. [megjelenés alatt]

Ferenc Doktori Iskolájának az ún. *Central European Comparative Law* képzési programjában. A nagy sikerre való tekintettel a *Central European Junior Programme* 2022-ben is folytatódik.

A Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet 2021-ben útjára indított egy új kiadványsorozatot, melynek címe *Legal Studies on Central Europe* és a régió PhD hallgatóinak publikációit gyűjti össze. A sorozat – a tervek szerint – tíz kötetből áll majd, az első, lehet, hogy még idén megjelenik.⁵ A Közép-európai Professzori Hálózat tagjai által a 2021-es kutatás során készített tanulmányok a szintén az MFI által támogatott új, angol nyelven megjelenő folyóiratban – *Law, Identity and Values* (LIVE) – kerülnek publikálásra 2022 első negyedévében. A fentebb említett kiadványok megfelelő szintű menedzselésére CEA Publishing néven (*Central European Academic Publishing*) egy új regionális kiadó került létrehozásra. Célja, hogy angol nyelvű könyvek és folyóiratok publikálásával gazdagítsa a közép-európai régió jogtudományát. Létrejött továbbá a Közép-európai Összehasonlító Jogi Szövetség (*Central European Association for Comparative Law*), amely várja a kutatásban közreműködni kívánó professzorok csatlakozását. E szövetségben 2022-ben induló együttműködés egyik kiemelt jelentőségű témája a jogtudomány területén folytatott tudományos tevékenység minősítése lesz.

Az intézetvezető előadása végére tartogatta a jó hírt, miszerint a magyar Parlament további öt évre tette lehetővé a Közép-európai Professzori Hálózat munkájának folytatását, amelyeknek várható témái 2022-ben a következők lehetnek: a magánszféra kapcsán a magánélethez való jog, a családok vonatkozásában a szülői felügyelet, a nemzetek szintjén a nemzeti és állami jelképek alkotmányos védelme, továbbá a jövő nemzedékek- és környezetvédelem kapcsán azok alkotmányos dimenziói. A munka 2022-től immáron egy új intézmény keretei között fog folytatódni, ugyanis a Mádl Ferenc Intézet azt átadja egy a napokban megalakuló új szervezetnek.

A következő előadó Marija Draskic, a Belgrádi Egyetem Jogtudományi Karának professzora, részletesen méltatta a most megjelent tanulmánykötetet. Kiemelte, hogy a hét közép-kelet-európai országban végzett kutatások számos, a családjogi szabályozás területén megjelenő, azonosságra mutattak rá. Annak ellenére, hogy a családok létrejötte és felbomlása is komoly változásokon ment át az utóbbi időben, a kérdéskör szabályozása nem változott jelentősen a környező országokban. A családok és a házasság védelme mindenhol azonos alkotmányos és magánjogi védelemben részesül. Házasság csak egy férfi és egy

5 SÁRY Pál (ed.) *Lectures on East Central European Legal History*. [megjelenés alatt]

nő között jöhet létre. Az azonos neműek kapcsolatát minden állam elismeri, van, ahol ennek jogi szabályozása is megtörtént, máshol még most folynak az egyeztetések a lehetséges megoldásokról. Az örökbefogadás célja minden esetben az, hogy a gyermek számára családi környezetet biztosítsanak. A Cseh Köztársaság kivételével minden vizsgált országban csak kiskorú örökbefogadása lehetséges. Az azonos nemű párok sehol sem fogadhatnak közösen örökbe. A különféle párkapcsolatokon alapuló családok és a benne élő állampolgárok jogi védelme minden államban azonos alapelveken, valamint a keresztény hagyományokon alapul és különös hangsúlyt helyeznek a házasság védelmére.

Tekintettel arra, hogy Draskic professzor asszony a szerb Alkotmánybíróság elnökhelyettese volt 2011 és 2014 között, kézenfekvő, hogy a tanulmánykötet ismertetése során nagy hangsúlyt helyezett a bemutatott alkotmánybíróági határozatokra, amelyek közül néhányat részletesen tárgyalt. Különös figyelmet fordított a transzszexuálisok jogaival foglalkozó határozatokra, az élettársi kapcsolat és a házasság joghatásai közötti különbségekre, az azonos neműek házasságának tilalmára, az apasági vélelmek keletkezésének módjára, amely utóbbival kapcsolatban érdekességként emelte ki, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága is úgy ítélte meg, hogy a gyermeknek joga van megtudni, hogy ki a vérszerinti apja. Ismertette továbbá a Lengyelországban a közelmúltban bevezetett, nagy ellenállást és tiltakozásokat kiváltó, abortusz tilalom mögött meghúzódó, a családok védelmét szolgáló indokokat. Végül ismertetett egy szerb alkotmánybíróági határozatot, amely a családon belüli erőszak esetén elrendelhető távoltagegyeztetéssel kapcsolatos alkotmányjogi kérdéseket boncolgatta, többek között például azt, hogy sérül-e a partner lakáshasználatához való joga ebben az esetben.

A következő előadó, Gordana Kovacek Stanic, az Újvidéki Egyetem Jogtudományi Karának professzora arról tartott előadást, hogy miképp valósul meg a családok jogi védelme Szerbiában.⁶ A kérdés elméleti hátterének bemutatásával kezdte, a családok védelme, illetve támogatása közötti különbséget elemezte jogdogmatikai szempontból. Majd Lev Tolsztoj, Anna Karenina című regényéből vett idézettel⁷ lépett tovább a kérdés gyakorlati oldalának bemutatására, amelynek kiindulópontja az volt, hogy a családok a 21. században már nem teljesen olyanok, mint voltak korábban. Előadását öt téma köré építette fel: a családok önmeghatározásának alapelve és a családok autonómiája, a családon belüli erőszakkal szembeni védelem, mediáció, lakáshasználat, és a két szülő

6 Előadásának címe: Legal concept of family protection in Serbia.

7 A boldog családok mind hasonlóak egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az.

szerepe a gyermek életében. Kiemelte, hogy a szülők közösen gyakorolják a felügyeleti jogukat abban az esetben is, ha már nem élnek együtt. Ismert és támogatott megoldás a váltott gondoskodás és a fészek modell is. Szerbiában nagy hangsúlyt helyeznek a szülők közötti konfliktusok békés, családi mediáció útján történő megoldására, hogy a szülők a továbbiakban is a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartva tudjanak egymással együttműködni felügyeleti jogaik gyakorlása során. Hangsúlyozta, hogy a közvetítői eljárás a házastársi közös vagyon megosztása során is komoly segítséget nyújthat a pereskedő pároknak. Bemutatta, hogy a Családjogi Törvény külön fejezetet szentel a gyermek jogainak, amelyeket az új jogszabály lényegesen szélesebb körben biztosít, mint a korábbi. A családon belüli erőszakkal szembeni védelmet a lehető legszélesebb kör számára szeretnék biztosítani, így ebben az esetben a család fogalmába sok mindenki beletartozhat. Kiemelte, hogy a gyermeknek és a felette szülői felügyeletet gyakorló szülőnek lakáshasználati joga van a másik szülő kizárólagos tulajdonában álló ingatlan esetén is. Részletesen kifejtette, miért fontos, hogy mindkét szülő aktívan részt vegyen a gyermek életében. Pszichológiai szempontból lényeges, hogy mindkét szülői minta segítse az egészséges személyiségfejlődését, anyagi szempontból szóba jöhet a gyermek eltartásának kérdése, valamint az öröklés, továbbá az sem elhanyagolható szempont, hogy a gyermeknek lehetősége legyen ismerni a saját gyökereit. Röviden kitért az apasági vélelmekre és azok sorrendjére, illetve arra, hogy milyen jelentőséggel bír ezen a téren az anya pontos tájékoztatása és részletes felvilágosítása jogait illetően. Ismertette, hogy Szerbiában házastársak és élettársak is fogadhatnak közösen örökbe, illetve a családok védelméért felelős miniszter engedélyével egyedülállók is. Röviden ismertette azokat a jogszabályokat,⁸ amelyeket a családok fokozottabb védelme érdekében módosítottak az utóbbi években, részletesen kitérve a humán reprodukciós eljárások szabályaira és az azokhoz nyújtott állami támogatásokra.

Az első panel utolsó előadója Benyusz Márta, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet fősztályvezetője volt, aki a gyermek jogainak védelme során alkalmazandó 3P (protection, promotion, participation) modellről, valamint a civil

8 Pl. Munka Törvénykönyve: szülési szabadság harmadik gyermek születése után két év is lehet. Családtámogatásokról szóló törvény: első gyermek után 100.000, negyedik gyermek után 2.160.000 dinár jár. Demográfiai növekedésért program: a harmadik gyermek után, annak 19 éves koráig, havonta jár az állami támogatás. (ez a gyakorlatban sajnos nem működik, forráshiány miatt). Nyugdíjbiztosításról szóló törvény: a harmadik gyermek után járó kétéves szülési szabadság beszámít az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati időbe.

szervezetek ebben betöltött szerepéről beszélt.⁹ Ismertette az MFI által végzett kutatás eredményeit, amely szerint a civil szervezetek nem vállalnak kellő szerepet a gyermek jogainak védelme terén Közép Európában. Egyrészt nagyon kevesen vannak, másrészt a látásmódjuk nem elég széleskörű. Példaként említette, hogy az egyházak nem kapnak megfelelő szakmai segítséget, ezért sokszor inkább azt a megoldást választják, hogy távol tartják magukat a gyermekjogoktól. Ezt követően áttért a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény ismertetésére, amelyből kiemelte, hogy az egyezményben részes államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy szerető, biztonságos családi környezetet biztosítanak a gyermekeknek, hiszen ez gyakorolja a legnagyobb hatást a gyermekek életére és személyiségfejlődésére. A gyermek felnevelése ugyan a szülők feladata, de jogainak biztosítása és védelme az államra, a társadalomra és alapvetően mindenkire, aki kapcsolatba kerül a gyermekkel, terheket ró. A gyermekek jogainak hatékony és tiszteletteljes védelméhez elengedhetetlen a döntéshozatalba való bevonásuk, a folyamatban való aktív részvételük. Kiemelte a civil szervezetek szerepét a gyermeki jogok biztosítása, érvényre juttatása és támogatása során. Legnagyobb szerepet a Gyermekjogi Egyezmény előkészítése és ratifikációja során játszották, és többek között nekik köszönhető, hogy az Egyezmény megközelítése nem a gyermek szükségletein, hanem jogain alapul. Hivatkozott a dokumentum 45. szakaszára, amely kiemeli a civil társadalom szerepét, valamint az állam és a civil szervezetek együttműködési kötelezettségét az Egyezmény érvényre juttatása során. Röviden bemutatta azokat a szervezeteket, amelyek aktív szerepet játszanak a gyermek jogainak védelme terén: vannak közöttük regionális és nemzetközi szervezetek is.¹⁰ Utalt arra, hogy az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának legutóbbi jelentése kifogásolta, hogy nagyon alacsony a nemzeti és regionális szintű gyermekjogi szervezetek jelenléte és aktivitása. Ez azt is eredményezi, hogy a Bizottság nem kaphat kellő mennyiségű alternatív jelentést, ezáltal a sokszínűség sem biztosított. Végül kitért az Európai Unió gyermekjogi stratégiájára, valamint az elfogadását megelőző munkálatokra, amelybe széles körben bevonták az európai és nemzetközi civil szervezeteket, az európai gyermekek véleményét is kikérték, meghallgatták, figyelembe is vették, azonban a korábban ismertetett okokból kifolyólag Közép-Kelet Európából csak kisszámú gyermekjogi civil szervezet vett részt a stratégia előkészítésében.

A kávészünet utáni első előadó Aleksandra Korac Graovac, a Zágrábi Egyetem Jogtudományi Karának professzora volt. Előadásának címe: Családjog és

9 Előadásának címe: Children's rights: protection, promotion, participation.

10 Eurochild, Save the children, UNICEF, World Vision ECPAT, CRIN.

családvédelem Horvátországban,¹¹ amelynek kezdetén felhívta a figyelmet arra, hogy Horvátországban is egyre fokozódó nehézségeket okoz a demográfiai válság, így az annak megoldására tett kísérletek a családjog területére is beszivárogtak. Utoljára átfogóan 2003-ban módosították a családjogi törvényt, pedig – álláspontja szerint – nagy szükség lenne az aktualizálására, hiszen a családok létrejötte és felbomlása terén jelentős változások zajlottak le az utóbbi két évtizedben. A következő területeken javasolna módosításokat: emberi jogi vetülettel bíró ügyeket nem a gyámhivatalnak kellene tárgyalni, hanem bírósági hatáskörbe lehetne utalni. Szükséges lenne külön törvényben szabályozni a családon belüli erőszakot, családterápiát biztosítani az áldozat és az elkövető számára, részletesen szabályozni a humán reprodukciós eljárás igénybevétele során felmerülő jogi kérdéseket, valamint alapot javasol létrehozni azon gyermekek számára, akinek a szülei nem fizetik a nekik járó gyermektartásdíjat. A jelenlegi szabályozásból elsőként a házasság védelmét emelte ki. Az állam alkotmányban rögzített kötelessége, hogy védje a csak különemű személyek között elképzelhető házasságot, azonban ez a védelem nem terjed addig, hogy az állam tanácsadással segítse a kapcsolat megmentését. Ez a kezdeményezés 2014-ben elhalt, pedig a program eredményei biztatóak voltak. A mediáció mint eszköz azonban megmaradt és továbbra is fontos szerepe van. Horvátországban – bizonyos feltételek teljesülése esetén¹² és kevés különbségtől eltekintve – az élettársi kapcsolatnak azonos joghatása van, mint a házasságnak, például közösen fogadhatnak gyermeket örökbe. 2014 óta azonos nemű személyek is közel azonos jogokkal élhetnek élettársi kapcsolatban, mint a házastársak, például nevelhetik közösen egyikük gyermekét. A jogalkotás jelenleg az irányba tart, hogy biztosítsák számukra a közös örökbefogadás lehetőségét. Felhívta a figyelmet arra, hogy leginkább a szülői felügyelet gyakorlása és rendezése terén lenne szükség módosításokra, mert a család felbomlását követően jellemzően az egyik szülő gyakorolja tovább a jogokat, a másik szülőnek lényegesen korlátozottabbak a jogai, leginkább a gyermektartás fizetésére korlátozódnak a lehetőségei. Kiemelte, hogy a bíróságok és a gyámhatóság működése ezen a téren számtalan nehézséggel néz szembe, a gyakorlatban sok probléma jelentkezik, melyek megoldására lépéseket kellene tenni. A gyermek jogainak érvényre juttatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás terén is vannak még hiányosságok. Bár remek kezdeményezések vannak (pl.

11 Family Law and Family Protection in Croatia.

12 Legalább 3 évig tart, közös gyermek származott belőle vagy házasságkötés követte.

a gyermek ügyvédje) a megvalósítás során rendszeresen falakba ütköznek az anyagi és humán erőforrások elégtelensége miatt, így a gyermekek jogai folyamatosan sérülnek az eljárások alatt.

Lilla Garayová a pozsonyi Pán Európai Egyetem Állam-és Jogtudományi Karának munkatársa az anyaság szlovák és nemzetközi jogi szabályozását tekintette át, *Mater semper certa est?*¹³ című előadásában. A kérdés apropóját a béranyaság szolgáltatta, mely egész Európában egy erősen vitatott és nem igazán szabályozott kérdés. Először tisztázta a béranyaság lehetséges formáit, különbséget téve a mesterséges megtermékenyítés egyes esetei között. Emlékeztetett, hogy bár a kérdés sokáig tabunak számított, a béranyaság az idők kezdete óta létezik (pl. Ábrahám és Sára története az Ószövetségben) Az orvostudomány rohamos fejlődése miatt egyre égetőbb szükség van arra, hogy a jogi kereteket is tisztázzuk, főleg, hogy a meddőség egyre több párt érint.¹⁴ Kutatása során arra a megállapításra jutott, hogy a béranyaság szabályozása Európában meglehetősen vegyes képet mutat. Vannak államok, amelyek tiltják, mások engedik vagy egyáltalán nem szabályozzák. A lehetséges jogi megoldások között említette az örökbefogadást, a szülői felügyeleti jog átruházásáról szóló szerződést, illetve a béranyasági szerződést. Ez utóbbi kapcsán további kérdések merülnek fel, például az, hogy ki lehet-e kényszeríteni a szerződés teljesítését, ha ahhoz nem kapcsolódott anyagi ellenszolgáltatás, illetve, lehet-e egy gyermek, egy jogokkal és méltósággal rendelkező ember lény szerződés tárgya? Álláspontja szerint európai uniós szinten lenne szükség a béranyaság szigorú szabályozására, mert a jelenlegi helyzetben virágzik a „béranyaturizmus”, amelyből rengeteg probléma és konfliktus származik, nem beszélve arról, hogy a gyermek jogai súlyosan sérülhetnek. Előadása végén megállapította, hogy az anya ma már nem feltétlenül biztos. A családok, az emberi jogok és a gyermek jogainak védelme érdekében a kérdést minél előbb és minél magasabb szinten szabályozni szükséges.

A következő előadó Zdenska Kralickova, a brnoi Masaryk Egyetem Jogtudományi Karának professzora a családon belüli erőszak témakörébe¹⁵ és annak cseh szabályozásába engedett bepillantást. Kiemelte, hogy Csehországban a családon belüli erőszaknak nincs jogi definíciója, így más tudományágak meghatározása mentén gondolkodhatunk a kérdésről. A jogi definíció hiánya

13 *Mater semper certa est? Motherhood and the law in Slovakia.*

14 Az első béranyasági szerződést 1976-ban Noel Keane ügyvéd készítette, és nem kapcsolódott hozzá anyagi ellenszolgáltatás. A jogász később egy meddőségi klinikát hozott létre, melynek működési jogilag sok kívánnivalót hagyott maga után.

15 Előadásának címe: *Law against domestic violence: protection of families in Czechia.*

azért meglepő, mert hat jogszabály is rendelkezik a családon belüli erőszakról.¹⁶ A rendőrségi törvény például lehetőséget biztosít azonnal, legfeljebb 10 napra, távoltartás elrendelésére, a polgári bíróság 1–6 hónapra is elrendelheti, amennyiben szükséges. A büntető törvénykönyvben nem jelenik meg külön törvényi tényállásként, azonban több helyen is szabályozásra kerül, például az elkövetővel egy háztartásban élő személy kínzása, zaklatás, távoltartási végzés megsértése. A Polgári Törvénykönyv Családjogi fejezetében többször is felbukkan a családon belüli erőszak, még ha nincs is nevesítve. A közös lakást is köteles például elhagyni az elkövető, ha távoltartási végzés hatálya alá kerül. Az erőszak egyik formája a gazdasági függőségben tartás és anyagi ellehetetlenítés, ennek körébe sorolható az a szabály, ami arról rendelkezik, hogy egyik házastárs sem idegenítheti el a család hajlékál szolgáló ingatlant vagy az ahhoz tartozó alapvető háztartási berendezéseket. A rokontartás és az öröklés regulái körében is jelentőséghez juthat a családtaggal szemben elkövetett bántalmazás. A veszélyeztetett gyermekekre külön kitér a jogszabály. Ideiglenes intézkedés megtételére lehet szükség, ha a gyermek valamilyen formában (mint áldozat vagy mint szemtanú) családon belüli erőszak által érintetté válik. Az intézkedés hatással lehet a szülők felügyeleti jogára, a gyermektartásra, a kapcsolattartásra és akár a családból való kiemelésre is sor kerülhet.

A délelőtti program utolsó előadására kivetítőn került sor. Marek Andrzejewski, a Lengyel Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének professzora előadásának címe: A családjogi bíróságok szerepe a helyi családtámogatási rendszerben.¹⁷ Elmondta, hogy a külön családjogi bíróságokat – melyek a családok és a kiskorúak ügyeit tárgyalják – 1979-ben hozták létre Lengyelországban. Ma már nem kötelező, hogy minden járásbíróságon kialakítsanak családjogi tanácsot, ahol ez azonban megtörtént, ott töretlenül működnek a hetvenes évek vége óta. Érdekeség, hogy a családjogi bíróságokhoz elvileg olyan ügyek tartoznak, amelyek a Családjogi Törvény hatálya alá vonhatók, a bonyolultabb vagy nehezebb megítélésű ügyek – úgy, mint a bontóper – azonban nem tartozik a hatáskörükbe. A családjogi bíróságok felállításának több indoka is volt, például, hogy egy bíró kezében koncentrálódjanak az adott területen bíróságig jutó családjogi jogviták, de kiemelkedő jelentősége volt annak is, hogy a bírák speciális szakértelemmel bírjanak nem csak a családi jog, hanem a pszichológia, a pedagógia és a társadalmi kérdések területén is. Szakmai kompetenciáik

16 2008 rendőrségi törvény, 2013 polgári nem peres eljárásokról szóló törvény, 2009 büntető törvénykönyv, 1961 büntető eljárásjogi törvény, 2012 polgári törvénykönyv, 1999 gyermekvédelmi törvény.

17 Role of the family court in the local family-support system.

arra is kiterjednek, hogy hatékonyan képesek kommunikálni az egymással konfliktusban álló felekkel, a gyámhivatal, a civil szervezetek, az ügyészség és a gyermekvédelmi rendszer munkatársaival. A családjogi ügyekre specializálódott bíróságok különféle szakértők segítségére is számíthatnak munkájuk során. Mindez azonban jórészt csak elméletben valósult meg, a mai napig inkább tanulmányokban és akadémiai vitákban találkozhatunk csak vele, lényegében mindössze a kiskorú bűnelkövetők büntető ügyeiben működik a gyakorlatban is.

A kellemes ebéd után egy kis csúszással kezdődött a délutáni szekció, amelyet Veress Emőd, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet főosztályvezetője moderált. Az első előadó Suzana Kraljic volt, a Maribori Egyetem Jogtudományi Karának egyetemi docense, aki a gondnokságról beszélt, szintén videófelvevételről.¹⁸ Emlékeztetett, hogy 2017-ben Szlovéniában a családjogi vonatkozású törvények átfogó módosítása valósult meg, amelynek során néhány elavult jogintézmény kigyomlálására is sor került. A jogalkotási folyamat keretében népszavazást tartottak az azonos neműek házasságának megengedhetőségéről, azonban ezt a referendum elutasította, így házasságot nem köthetnek, csak regisztrált élettársi kapcsolatra léphetnek az azonos nemű párok. Jelentős módosításokra került sor a házassági vagyoni szerződés, a közvetítői eljárás, a házasság felbontásának egyszerűsített (közjegyzői) formája, a szülői felügyelet harmadik személyre ruházása, valamint a gondnokság területén. Ez utóbbi kérdés részletesen kifejtésre került. A gondnokság alá helyezés a továbbiakban nem jár feltétlenül azzal a következménnyel, hogy az illető teljesen elveszíti a cselekvőképességét. Elrendelésének oka általában valamiféle testi vagy szellemi fogyatékoság, illetve, ha valaki pazarló életmódot folytat és emiatt az ügyei viteléhez és jogai érvényesítéséhez szükséges belátási képessége teljesen vagy részben hiányzik. Az Emberi Jogok Európai Bírósága is bírálta a szlovén megoldást, amely ilyen esetekben teljesen megfosztotta az érintettet a cselekvőképességtől, akkor is, ha ilyen mértékű korlátozásra nem volt szükség. A törvénymódosítás nyomán újraszabályozták, hogy kit és mikor kell gondnokság alá helyezni, ki lehet gondnok, és hogy mi a gondnokság célja. A jövőben a mindennapi életben nagyobb szabadságot élvezhetnek majd az érintettek, az új jogi szabályozás arányosabb, differenciáltabb megoldásokat tesz lehetővé, hiszen a gondnokság alá helyezett személy jogainak korlátozása csak bizonyos területekre vonatkozik, más ügyekben önállóan vagy a gondnoka támogatásával járhat el. A gondnokság alá helyezési eljárásban kötelező az igazságügyi orvosszakértő bevonása. Amennyiben az érintett

18 Guardianship for adults.

nem jelenik meg az orvosi vizsgálaton, elő lehet vezetni, sőt, szükség esetén, legfeljebb két napra bent tartható a kórházban, pszichiátriai megfigyelésre. A határozat meghozatala előtt az alperest is meg kell hallgatni, tájékoztatni kell jogairól és kötelezettségeiről. A jogszabálmódosítás legfontosabb újítása, hogy korábban a gyámhatóság hatáskörébe tartoztak a gondnokság alá helyezési eljárások, a továbbiakban a bíróságok járhatnak el. Az előadó a Szlovéniában jellemző problémákra is felhívta a figyelmet, amelyek nem annyira jogi, inkább társadalmi eredetűek. Sokszor merül fel a hivatásos gondnok kirendelésének szükségessége, mert a családtagok, hozzátartozók nem vállalják ezt a szerepet. Tekintettel arra, hogy a szlovén társadalom is rohamosan öregszik, a jövőben egyre több ilyen helyzettel találkozhatunk.

Sápi Edit, a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Karának adjunktusa az apai és anyai jogállás keletkezésének magyar szabályairól tartott előadást,¹⁹ amelynek elején leszögezte, hogy a rokoni kapcsolatok jellemzően az anyaság tényén és az apaság véelmén alapulnak, illetve örökbefogadás útján jöhetnek létre. A vérszerinti és az örökbefogadott gyermek jogi státusza között nincs különbség, a gyermekeket nem lehet megkülönböztetni aszerint, hogy családi jogállásuk miképpen keletkezett. Ugyanígy a szülők jogai és kötelezettségei is azonosak, bármelyik formáról legyen is szó. Ezt követően ismertette a Ptk. által elismert apasági vélelmeket, amelyek között a törvényes sorrend a következő. Amennyiben az anya házas, gyermekének apja minden esetben az ő férje. Nem házas nő esetében, aki humán reprodukciós eljárásban vesz részt az élettársával (aki ez esetben csak férfi lehet) a közösen előterjesztett kérelmükön alapul a vélelem, miszerint az eljárásban részt vevő férfi a gyermek apja. Ha az anyának nincs férje és a gyermek természetes úton fogant, az apa teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat tételével kerülhet apai státuszba. Abban az esetben, ha az apai jogállás nincs betöltve, egyik korábban említett vélelem alapján sem, apaság megállapítása iránti perben hozott jogerős ítélet keletkeztetheti az apaságot. Ez egy megdönthetetlen vélelmet hoz létre, mivel a DNS vizsgálat eredményén alapul, ezért a tévedés lehetősége gyakorlatilag kizárt. Az előadó külön kitért arra a helyzetre, amikor az anya férje nem a biológiai apja a gyermeknek. Ez esetben először meg kell dönteni a férj apaságát, a 'valódi' apa csak ezt követően tehet apai elismerő nyilatkozatot. Lehetőség van azonban – bizonyos feltételek fennállása esetén – peren kívüli eljárásban a két kérelmet egyszerre elbírálni, ez leegyszerűsíti az eljárást. Az előadó az apaság keletkezésével kapcsolatos szabályok ismertetését követően áttért az anyaság

19 Előadásának címe: Paternity and maternity in Hungary.

témakörére. A magyar jog szerint a gyermek anyja az a nő, aki őt megszülte. Ez egyúttal rendezi a humán reprodukciós eljárás eredményeképpen született gyermek családi jogállását, valamint kizárja a béranyaság és a dajkaanyaság lehetőségét. A magyar Ptk. nem ismeri és nem szabályozza azt a helyzetet, ha az anyai jogállás nincs betöltve, de kitér arra, hogy az anya személyének bizonytalansága esetén anyaság megállapítása iránti per indítására van lehetőség.

Az utolsó előadó, Barzó Tímea, a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Karának professzora az örökbefogadás kérdésére helyezte a hangsúlyt.²⁰ Egy nemzetközi összehasonlítással kezdte a téma bemutatását. Kiemelte, hogy a vizsgált országok közül csak Magyarországon és Szlovéniában van jogi definíciója a család fogalmának. Ezt követően részletesen ismertette az egyes párkapcsolati formákra vonatkozó szabályokat. Elmondta, hogy házasság minden középkelet-európai országban csak egy férfi és egy nő között jöhet létre. Az azonos nemű párok Horvátországban, Lengyelországban és Szlovéniában élettársként, Csehországban és Magyarországon regisztrált élettársként élhetnek együtt. Szlovákiában az együttélésük semmilyen formáját sem ismerik el, Szerbiában pedig éppen dolgoznak a törvényjavaslaton, amely lehetővé tenné az azonos neműek párkapcsolatának jogi elismerését. Ezt követően áttért az örökbefogadás jogforrásainak ismertetésére. Kiemelte, hogy az egyes vizsgált országok szabályai erős hasonlóságot mutatnak egymással. A családi kapcsolatok alapja a leszármazás vagy az örökbefogadás lehet. Az örökbefogadás célja, hogy azok a gyermekek, akikről a saját vérszerinti szülei nem tudnak megfelelően gondoskodni, szerető családban nőhessenek fel. Az örökbefogadás minden esetben megváltoztatja a gyermek családi jogállását, jogi státuszát. Ami az örökbefogadó szülőkkel szemben támasztott elvárásokat illeti több hasonlóság említhető a minimális életkor és a szülők családi jogállása vonatkozásában. Örökbe fogadni – Csehország kivételével – minden országban csak kiskorú gyermeket lehet. A házastársak minden további nélkül közösen fogadhatnak örökbe. Egyedülálló esetében Magyarországon és Szerbiában szükséges a családpolitikáért felelős miniszter előzetes engedélye, a többi országban korlátozás nélkül lehetnek örökbefogadók. Az élettársak csak Szlovéniában, Szerbiában és Horvátországban fogadhatnak közösen örökbe, míg az azonos nemű élettársak számára ez sehol nem engedélyezett. Összefoglalásként megállapította, hogy az örökbefogadás legfontosabb elemei tekintetében nagyfokú hasonlóság van a vizsgált országok szabályozásában. Az örökbefoga-

20 Előadásának címe: Common traditions of family protection in the Central European Countries, with special regard to adoption.

dás célja és jogi következményei azonosak mindenhol. Mindez vélhetőleg a közös történelmi gyökereinknek köszönhető. Előadása végén figyelmeztetett a negatív tendenciákra is, például, hogy Magyarországon egy örökbe fogadni szándékozó párnak akár 2–5 évet is várni kell. Ennek oka jellemzően az, hogy meglehetősen konkrét elvárásaik vannak a gyermek tulajdonságait illetően. Az örökbefogadás legfontosabb célját azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, ez pedig a gyermek legfőbb érdekének biztosítása.

A záró gondolatokat Szilágyi János Ede fogalmazta meg: megköszönte az előadók, a résztvevők és a szervezők munkáját, valamint díszoklevelet adott át a konferencián személyesen is jelen lévő előadóknak.

Glossa luridica

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának állam- és jogtudományi folyóirata

Szerkesztési szabályok

A törzsszöveget Calibri betűtípussal, 12-es betűmérettel, normál sorközzel, nullás térközzel, bekezdés előtti és végi sorköz nélkül, sorkizárva kell írni.

Cím:

A CÍM VÉGIG KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Alcím normál szedéssel, középre zárt

ALATTA A SZERZŐ NEVE („DR.” VAGY MÁS ELŐTAG NÉLKÜL, KIVÉTEL AZ IFJ. STB.)
KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

*Szerző neve alatt titulusa és (zárójelben) intézménye kurziválva
(vezetői megbízás nélkül)*

Például:

ACTIO COLLECTIVA EUROPAE ANTE PORTAS

Európai kollektív igényérvényesítés a kapuk előtt

UDVARY Sándor
egyetemi docens (KRE ÁJK)

Absztrakt és kulcsszavak:

A címet és a szerző(k) nevét követően egy 8-10 soros, a tanulmány elkészítésének okait, a mű céljait, módszereit és eredményeit röviden összefoglaló absztraktot, valamint a tanulmányban használt legfontosabb fogalmakat és kifejezéseket rögzítő rövid felsorolást (kulcsszavak) is kérünk. A magyar változat mellett angolul is kérjük mindkettőt.

A törzsszöveg tagolása:

A szöveg tagolása elsődlegesen **félkövér** szedésű és arab számozású fejezetcímekkel történik. Az esetleges további tagolás mélysége összesen legfeljebb négy egység

lehet, azzal, hogy a második egység esetében a cím szintén **félkövér**, a harmadik egység esetében normál, míg a negyedik esetében *dőlt* szedésű.

Például:

1. A jog

1.1. A jog fogalmi elemei

1.1.1. Magatartásszabály

1.1.1.1. Tilalom

Az automatikus számozást kérjük kikapcsolni. A bekezdéseket csak ENTER választja el, behúzás, tabulátor használata kerülendő. Amennyiben azonos bekezdésen belül szeretne új sort kezdeni, sortörés alkalmazandó (shift+enter). A bekezdések végső formájukat a tördelés során nyerik el.

A törzsszövegben a kiemelést a kurziválással lehet jelölni, minden más stílus (aláhúzás, **félkövér**, KISKAPITÁLIS) használata a törzsszövegen belül kerülendő.

Szakirodalmi hivatkozás:

A cikkben végjegyzet nem használható, kizárólag folyamatos (arab) számozású, 10-es betűméretű lábjegyzetek használhatók. A cikkhez irodalomjegyzék nem csatolható.

Könyv idézése:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLIS, utóneve normál betűvel: Az *idézett könyv teljes címe kurziválva* [Többkötetes mű esetén a teljes cím után zárójelben kell utalni a kötet számára római számmal (pl. I. kötet), szükség esetén annak címével.]. Megjelenés helye, kiadó neve, a megjelenés éve, oldalszám (bármilyen oldalra való további utalás, pl.: p., pp., o., old., oldal szövegszerű használata nélkül!).

Például: SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog (I. kötet. Általános rész – Személyi Jog)*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941, 271–273.

Külföldi szerző esetén a szerző családi neve áll elől, ezt követi keresztnéve (utóneve). Ilyenkor a két név között vessző áll. Ha idegen nyelvű a kézirat, és magyar szerző magyar művére utal, a vezetéknev áll elől, majd vesszővel elválasztva jön a keresztnév. *Utóbbi három szabály a tanulmánykötetben, illetve folyóiratban megjelenő írásokra utalás esetén is irányadó.* A kiadás helye után szükség esetén a (kiadás országa) zárójelben megadható.

Például: JONES, Craig: *Theory of Class Actions*. Toronto (Canada), Irwin Law Inc., 2003, 14–15.

Az oldalszámok között nagyköötjel (–) használata szükséges.

Idézés tanulmánykötetben szereplő cikkből:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, keresztnéve normál betűvel: *Az idézett tanulmány teljes címe kurzíválva*. In: A TANULMÁNYKÖTET SZERKESZTŐJÉNEK VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel (szerk.): *Tanulmánykötet címe normál betűvel*. Megjelenés helye, kiadó, a megjelenés éve, oldalszám.

Például: UDVARY Sándor: *Szenzorok mátrixában. Jogi aggályok a digitális világ felépítésében*. In: GYEKICZKY Tamás (szerk.): *Határtér: Digitális kihívások a jogban*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2021, 159–171.

Idegen nyelven megjelent mű esetén a szerkesztésre utalás is az adott nyelvhez igazodjon. Leggyakrabban: (ed.), (eds.), illetve (Hrsg.).

Cikk folyóiratból:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett cikk teljes címe („In” nélkül!)*. *Folyóirat címe kurzívval*, a megjelenés éve/a folyóirat lapszáma, oldalszám. A megjelenés évét követően – tipikusan egyes nem magyar folyóiratok esetében – megadható az évfolyam- és lapszám is: év, évfolyam (lapszám) formában.

Például: ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible*. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. vagy ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible*. *Denver University Law Review*, 1995, 72 (7), 1007–1010.

A folyóiratok általánosan (esetleg hivatalosan) használt rövidítései a jegyzetekben nem használhatók. (pl. JTK a Jogtudományi Közlöny helyett nem lehet).

Internetes hivatkozás:

Az URL megjelölésével és a letöltés időpontjának megjelölésével történik a hivatkozás

Például: www.echr.coe.int/Convention/webConvenHUN.pdf (2016. 03. 17.)

Ismételt hivatkozás:

Már idézett műre hivatkozás: SERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL i. m. + oldalszám
Például: VÉKÁS i. m. 233.

Ha már a szerző több művére történt hivatkozás, akkor a hivatkozott mű megjelenésének éve zárójelben kiegészíti az előbbit – pl. VÉKÁS (1994) i. m. 233.

Ha egy szerzőnek azonos évben több műve is megjelent, melyek hivatkozásra kerülnek, betűjellel teszünk különbséget (ezt az első, teljes hivatkozásnál már jelezni kell):

Így első alkalommal ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible*. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. [a továbbiakban: ALEXANDER (1995a)]

Ezt követően ALEXANDER (1995a) i. m. 1008.

Ha a következő lábjegyzet ugyanabból a műből származik: Uo. 34.

Lábjegyzet mindig nagybetűvel kezdődik, a végén pont zárja le, vö., ld., pl. rövidítéseket használhatjuk (a nagybetűs kezdés és a ponttal való lezárás nem érvényesül internetes hivatkozásnál). Az op.cit., ibid., cf., e.g. és egyéb rövidítések a magyar nyelvű tanulmányokban kerülendők.

Idegen szöveg idézése:

Az idézet elején és végén nyomdai idézőjelet használunk: tehát „idézet” és nem „idézet”. Ha nem pontosan úgy kezdenénk az idézetet, ahogy az az eredetiben szerepel, akkor a korrekcióra szögletes zárójelet használunk: „[I]dézet”. Ugyanígy járunk el, ha az idézetből kihagyunk részeket ([...]), vagy ha értelemzavaró részt korrigálunk. Az idézetben belüli idézet jelölése a hagyományos módon, ún. lúdlábbal történik („a »clear and present danger« elve alapján...”).

Lábjegyzetben történő idézés esetén a lábjegyzetszövegben idézünk, anélkül, hogy megtörnénk a lábjegyzetszöveget (nem kell tehát új bekezdés).

Az idézetet sehol nem kell kurziválni.

Például: „[Mivel] a pártok a politikai rendszer meghatározó részei, helyénvaló, hogy az általános rendelkezések között [...] szól róluk az Alkotmány. [...] [A] pártok más alkotmányokban [is] az állami szervek és az alapjogok fejezetein kívül, vagy a szuverenitáshoz, vagy a választójoghoz illeszkedve szerepelnek.”

Kiemelés:

Nem dupla, hanem szimpla idézőjellel, pl. ‘jogrend’ (és nem „jogrend”)

Kiemelhető: egy-egy fontos szó, sajátos értelemben használt szó, idegen szó, általánosan használt jogi alapelv.

Kurziválás:

Akkor alkalmazzuk, ha hangsúlyozni akarunk valamit (az idézetet önmagában még nem kurziváljuk).